

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\K\Kafka Franz\Kafka_Franz-Venkovský lékař.pdb

PDB Name: Venkovský lékař
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 17.2.2003
Modification Date: 17.2.2003
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Venkovský lékař (sbírka povídek)

Franz Kafka

(Drobné povídky otci)

Publikováno s laskavým svolením serveru Franz Kafka
Zdroj <http://www.franzkafka.zde.cz>

Nový advokát

Máme nového advokáta, doktora Bucefala. Zevnějškem málo připomíná dobu, kdy ještě býval válečným ořem Alexandra Makedonského. Ovšem kdo se dobře vyzná v poměrech, leccos postřehne. Však jsem onehdy sám viděl na venkovských schodech jednoho docela prostoduchého soudního sluhu, jak odborným pohledem stálého návštěvníka dostihů obdivuje advokáta, který vysoko zvedaje stehna stoupal ze schodu na schod a jeho krok zvonil o mramor.

Vcelku soudní dvůr schvaluje Bucefalovo přijetí. Všichni s nevidaným porozuměním říkají, že za dnešního společenského pořádku je Bucefalus v obtížné situaci a že si proto, jakož i pro svůj světodějný význam rozhodně zaslouží, aby se mu vycházelo vstříc. Dnes - to se nedá popřít neexistuje žádný veliký Alexandr. Vražditi dokáže sice leckdo; nechybí ani obratnost, již je zapotřebí, aby člověk při hostině kopím zasáhl přes stůl přítele; a mnohým je Makedonie příliš těsná, takže proklínají otce Filipa - ale nikdo, nikdo nedovede vést do Indie. Už tehdy byly brány Indie nedosažitelné, avšak králův meč vyznačil směr. Dnes jsou ty brány přeneseny docela jinam, dál a výš; nikdo neukáže směr; mnozí třímají meče; ale jen proto, aby se jimi oháněli; a pohled, který je chce sledovat, zbloudí.

Je proto možná opravdu nejlepší ponořit se do zákoníků, jako to učinil Bucefalus. Volný, nesvírán v bocích kyčlemi jezdce, při tiché lampě, vzdálen vřavě Alexandrovy bitvy, čte si a obrací stránky našich starých knih.

Venkovský lékař

Byl jsem ve velikých nesnázích: měl jsem před sebou naléhavou cestu; těžce nemocný člověk na mne čekal ve vsi vzdálené deset mil; prudká sněhová vánice vyplňovala daleký prostor mezi mnou a jím; vůz jsem měl, lehký, s velkými koly, zrovna takový, jaký se hodí pro naše venkovské cesty; zabalen do kožichu, s brašnou na nástroje v ruce stál jsem už na dvoře přichystán na cestu; avšak kůň chyběl, kůň. Můj vlastní kůň zdechl na dnešek v noci zmožen touto ledovou zimou; má služebná běhala teď po vsi, aby nějakého koně vypůjčila; bylo to však beznadějně, věděl jsem to, a zbytečně jsem tu postával čím dál více zasypán sněhem, čím dál nehybnější. Děvče se objevilo u vrat, samotné, mávalo svítilnou; ovšem, kdo by teď půjčil koně k takové jízdě? Ještě jednou jsem přešel dvůr; nepřipadal jsem na žádnou možnost; z roztržitosti, celý ztrápený jsem kopl do ztrouchnivělých dveří prasečího chlívku, který se už léta nepoužíval. Otevřely se a kývaly se ve stěžích sem tam. Zevnitř zavanulo teplo a pach jako od koní. Na provaze se tam houpala matná stájová svítilna. Jakýsi muž přikrčený v nízké boudě ukázal upřímnou modrookou tvář. "Mám zapřáhnout?" zeptal se vylézaje po čtyřech ven. Nevěděl jsem, co říci, a jen jsem se sehnul, abych se podíval, co v tom chlívě ještě je. Služebná stála vedle mne. "Člověk neví, co ve vlastním domě chová," řekla a oba jsme se rozesmáli. "Hej, bratře, hej, sestro!" zvolal čeledín a otvorem dveří se pouze mocnými obraty trupu sunuli jeden za druhým dva koně, mohutná zvířata silných boků, s nohama přitisknutými k tělu, klopíce pěkně utvářené hlavy jak velbloudi, a docela zaplnili otvor. Ihned však stáli zpřímá na vysokých nohou, z těl jim stoupala hustá pára. "Pomoz mu," řekl jsem a ochotné děvče spěchalo k čeledínovi s postrojem od vozu. Ale jen k němu došla, obejmje ji čeledín a přitiskne svůj obličej na její. Dívka vykřikne a uteče se ke mně; červeně se jí zaťaly dvě řady zubů do tváře. "Ty hovado," křičím zuřivě, "chceš bičem?", ale hned si vzpomenu, že je zde cizí; že nevím, odkud se vzal, a že mi dobrovolně pomáhá, když ostatní odpírají. Jako by znal mé myšlenky, nehněvá se, že mu vyhrožuji, nýbrž dál se zabývá koňmi a jen se po mně jednou obrátí. "Nasedněte," řekne pak a opravdu: vše je připraveno. S tak krásným spežením jsem dosud nejel, to vidím, nasedám tedy s radostí. "Ale kočírovat budu já, ty neznáš cestu," říkám. "Jistěže," říká on, "já vůbec nepojedu, zůstanu s Růženou." "Ne," křičí Růžena a utíká do domu, správně tušíc, že její osud je zpečetěn. Slyším, jak s řinčením připíná

řetěz u dveří; slyším zapadnout zámek; vidím, jak mimo to zháší světlo v chodbě a letíc dál i ve všech světnicích, aby nebyla k nalezení. "Pojedeš se mnou," říkám čeledínovi, "nebo z jízdy nebude nic, i když je velmi naléhavá. Ani mě nenapadne, abych ti za jízdu platil tím děvčetem." "Hybaj!?" řekne on; tleskne, vůz vyrazí, jako když proud uchvátí kus dřeva; ještě zaslechnu, jak dveře mého domu praskají a tříští se pod čeledínovým nápoem, potom naplní mé oči a uši šum, stejnoměrně doléhající na všechny smysly. Ale to trvá jen chvíli, neboť již jsem na místě, jako kdyby se dvůr mého nemocného otevřel rovnou před mými vraty; klidně stojí koně, chumelenice ustala; kolem dokola měsíční světlo; rodiče nemocného vyběhají z domu; za nimi jeho sestra; z vozu mě téměř vynesou; ze zmatených řečí nepochopím nic; ve světnici nemocného je nedýchatelný vzduch; zanedbaný krb kouří, hned otevřu okno dokořán; ale nejdříve chci vidět nemocného. Hubený chlapec, bez horečky, ani studený, ani teplý, s prázdnými očima, bez košile se nadvzdává pod peřinou, věší se mi na krk, šeptá mi do ucha: "Doktore, nech mě umřít." Rozhlížím se; nikdo to neslyšel; rodiče stojí mlčky skloněni a čekají na můj úsudek; sestra přinesla židli pro mou brašnu. Otvírám brašnu a hledám mezi nástroji; chlapec po mně ustavičně z postele hmatá, aby mi připomněl svou prosbu; беру pinzetu, zkoumám ji ve světle svíčky a zase ji odkládám. "Ano," říkám si rouhavě, "v takových případech bohové pomohou, sešlou chybějícího koně, kvůli spěchu přidají i druhého, navíc ještě poskytnou čeledí na -." Teprve teď si znovu vzpomenu na Růženu; co počít jak ji zachránit, jak ji vyprostit zpod toho čeledína deset mil daleko od ní, s neovladatelnými koňmi u vozu? S těmi koňmi, kteří si nějak uvolnili řemeny; zvenčí, nevím jak, otevřeli okna; každý jedním oknem strká hlavu dovnitř, nedávaje se vyrušit výkřiky rodiny, a hledí na nemocného. "Hned pojedu zpátky," říkám si, jako by mě ti koně vybízeli na cestu, avšak nechávám si od sestry, která má za to, že jsem omámen horkem, svléknout kožich. Nalijí mi sklenku rumu, starý mi poklepává na rameno, obětoval mi svůj poklad a má tedy právo na tu důvěrnost. Vrtím hlavou; v těsném kruhu starcových myšlenek by se mi udělalo zle; jediné proto odmítám pít. Matka stojí u postele a vábí mě k sobě; poslechnu a zatímco jeden kůň hlasitě řetá do stropu, kladu chlapci hlavu na prsa a on se pod mým vlhkým vousem zachvívá. Potvrzuje se, co vím; chlapec je zdrav, poněkud špatně prokrvený, starostlivá matka ho prolévala kávou, ale je zdrav a nejlépe by bylo rázem ho vyhnat z postele. Není mou věcí napravovat svět a nechávám ho ležet. Jsem zaměstnancem okresu a svou povinnost plním vrchovatě, ba skoro až přespříliš. Ačkoli mě špatně platí, přece jsem k chudým štědrý a rád jim pomohu. Ještě o Růženu se musím postarat, pak dám chlapci za pravdu a také chci umřít. Co tu mám co dělat, v téhle nekonečné zimě! Kůň mi zdechl a ve vsi se nenajde nikdo, kdo by mi půjčil svého. Z prasečího chlívků abych vytáhl své sprežení; kdyby to náhodou nebyli koně, musil bych vyjet se sviněmi. Tak je to. A přikyvují rodině. Ti o tom nevědí nic, a kdyby věděli, nevěřili by. Recepty psát je snadné, ale v ostatním se s lidmi dorozumět je těžké. Nuže, zde by tedy byla má návštěva u konce, zase jednou mě zbytečně obtěžovali, na to jsem si zvykl, celý okres mě mučí pomocí mého nočního zvonku, ale že jsem musel tentokrát i Růženu obětovat, to hezké děvče, které léta žilo u mne v domě, skoro aniž jsem si ho všiml - tato oběť je příliš velká a já si musím vypomáhat všelijakou chytríčkou, abych si to v hlavě nějak srovnal, abych se neosopil na tu rodinu, která mi přece při nejlepší vůli nemůže Růženu vrátit. Ale když zavřu brašnu a pokynu, aby mi podali kožich, rodina stojí pohromadě, otec očíhává sklenku s rumem v ruce, matka, již jsem patrně zklamal - ale co vlastně čekají ti lidé? -, se slzami v očích se kouše do rtů a sestra mává silně zkrvaveným ručníkem, tu jsem jaksi za jistých okolností ochoten připustit, že chlapec je přece jen možná nemocen. Jdu k němu, on se na mne usmívá, jako bych mu snad nesl nejvydatnější polévku - ach, teď začnou oba koně řehat; ten povyk má asi z příkazu vyšších míst usnadnit vyšetření -, a tu shledávám: ano, ten chlapec je nemocen. V jeho pravém boku, v krajíně kyčelní, se otevřela rána velká jako dlaň. Růžová v mnoha odstínech, v hloubce temná, při krajích světlejší, jemnozrná, krev v ní nestejně prosakuje, otevřená jako povrchový důl. Tolik zdálky. Zblízka to vypadá ještě hůř. Kdo by si při tomto pohledu tiše nehvízdl? Červi tlustí a dlouzí jako můj malíček, sami už růžoví a ještě potřísnění krví, vězí uvnitř v ráně a bílou hlavičkou i spoustu nožiček se derou ven. Ubohý chlapče, tobě není pomoci. Nalezl jsem tvou velikou ránu; na tenhle květ v svém boku zahyneš. Rodina je šťastna, vidí mě v činnosti; sestra to řekne matce, matka otci, otec několika hostům, kteří balancují po špičkách s pažemi rozpraženými vcházejí měsíčním svitem otevřených dveří dovnitř. "Zachrániš mě?" vzlykaje šeptá hoch, dočista oslněn životem v své ráně. Takoví jsou lidé v mém kraji. Stále žádají po lékaři nemožné. Starou víru ztratili; farář sedí doma a cupuje mešní roucha jedno po druhém; lékař však svou jemnou rukou chirurga má dokázat vše. Nu, jak je líbo; já se nenabízím; spotřebujete-li mě pro posvátné účely, i to si dám líbit; co lepšího si mohu přát, já, starý venkovský lékař, oloupený o svou služebnou! A oni přicházejí, rodina a obecní starší, a svlékají mě; školní sbor s učitelem v čele stojí před domem a zpívá velmi prostou melodii na slova:

Svlečte ho a bude léčit,
a nebude-li, zabte ho!
Je to lékař, jenom lékař.

Pak jsem vysvlečen a s prsty ve vousech a hlavou skloněnou hledím pokojně na lidi. Cítím nad ostatními převahu a zůstávám naprosto klidný, i když mi to nic nepomáhá, neboť nyní mě berou za hlavu a za nohy a nesou mě do postele. Ke zdi mě kladou, po bok té ráně. Pak všichni ze světnice odcházejí; dveře se zavřou; zpěv utichá; mraky zastíní měsíc; hřejí mě peřiny; jako stíny se kymácejí koňské hlavy v okenních otvorech. "Viš," říká mi hlas do ucha, "má důvěra v tebe je nepatrná. Vždyť i ty jsi jen odněkud setřesen, nepřicházíš na vlastních nohou. Místo abys mi pomohl, zabíráš mi místo na smrtelné posteli. Nejraději bych ti oči vyškrábal." "Máš pravdu," říkám, "je to ostudné. Jenže já jsem už jenom lékař. Co mám dělat? Věř mi, že ani mně není lehké." "S touhle omluvou se mám spokojit? Ach, co jiného mi zbývá. Pořád abych se spokojoval. S krásnou ránou jsem přišel na svět; to byla veškerá má výbava." "Mladý příteli," řekl jsem, "tvá chyba je, že nemáš přehled. Byl jsem daleko široko v jizbách všech nemocných a říkám ti: tvá rána není tak zlá. Dvakrát se v ostrém úhlu zatřála sekera. Mnozí nabízejí svůj bok a stěžej uslyší sekery v lese, nemluvě o tom, že by se k nim přiblížila." "Je to doopravdy tak, nebo mě klameš v horečce?" "Opravdu je to tak, dávám ti čestné slovo

úředního lékaře." A on je přijal a umkl. Teď však bylo načase, abych pomýšlel na svou záchranu. Věrně stáli ještě koně na svých místech. Rychle jsem posbíral šaty, kožich a brašnu; s oblékáním jsem se nechtěl zdržovat; pospíší-li si koně jako cestou sem, skočím jaksí jen z této postele do své. Poslušně couvl jeden z koní od okna; hodil jsem ranec do vozu; kožich zalétl příliš daleko, jen jedním rukávem se zachytil za hák. Stačí. Vyšvihl jsem se na koně. Volně se vláčeji řemeny, jeden kůň s druhým sotva sprážení, vůz vzadu poletuje sem a tam, naposled kožich ve sněhu. "Hybaj!" řekl jsem, ale hýbali jsme se jen tak tak; pomalu jako starci jsme se vlekli sněžnou pustinou; dlouho zněl za námi nový, avšak klamný dětský zpěv:

Radujte se, pacienti,
lékař vám leží v posteli!

Takhle nikdy nedorazím k domovu; má vzkvétající praxe je tatam; nějaký nástupce mě okrade, ale nadarmo, neboť mě nemůže nahradit; v mém domě rádí hnusný čeledín; Růžena je jeho obětí; ani domyslit to nechci. Nahý, vydán na pospas mrazu tohoto obzvlášť neblahého období, s pozemským vozem, nepozemskými koňmi, potloukám se tu, já stařec. Můj kožich visí vzadu za vozem, nedosáhnou však na něj a nikdo z té čilé sebranky pacientů nehne ani prstem. Podveden! Podveden! Jednou poslechněš na klamné zazvonění nočního zvonku - nikdy to nenapravíš.

Na galerii

Kdyby v manéži před neúnavným publikem celé měsíce bez ustání kolem dokola kroužila na vrávorajícím koni nějaká sešlá, souchotinářská krasojedkyně, poháněná nelitostným šéfem s bičem v ruce, trylkujíc na koni, posílajíc polibky, pohupujíc se v bocích, a kdyby tato hra za nepřetržitého burácení orchestru a ventilátorů pokračovala do šedé budoucnosti, dál a dál se otvírající, doprovázena potuchajícím a znovu mohutným potleskem rukou, jež jsou vlastně parními kladivy - pak by snad mladý návštěvník galerie seběhl dolů po dlouhých schodech skrze všechna pořadí, vrhl se do manéže, a do fanfár orchestru, jenž stále drží krok, vykřikl: Stát!

Ale jelikož to tak není, krásná dáma, bílá a červená, vlétne dovnitř mezi závěsy, jež před ní rozhrnou pyšní mužové v livřejích; ředitel, oddaně hledaje její zrak, zvířecky předkloněn jí vzdychá vstříc; zvedá ji starostlivě na šedivého grošáka jak nade vše milovanou vnučku, která se vydává na nebezpečnou pouť; nemůže se odhodlat dát bičem znamení; přemůže se konečně a zapráská; uhání podle koně s ústy dokořán; sleduje bdělým okem skoky jezdkyň; nad její obratností mu zůstává rozum stát; pokouší se ji varovat anglickým pokřikem; k nejužkostnější obezřetnosti zuřivě vybízí podkoní s obručemi; před velkým salto mortale zdvihaje ruce zapřísahá orchestr, aby zmlkl; nakonec maličkou snáší z chvějícího se koně, na obě tváře ji líbá a žádná ovace publika mu není dost; kdežto ona, opírajíc se o něj, vysoko na špičkách, zahalena v prach, s pažemi rozpráženými, hlavičkou zvrácenou, chce sdílet štěstí s celým cirkusem - jelikož je to tak, položí návštěvník galerie tvář na zábradlí, a propadáje se do závěrečného pochodu jak do těžkého snu, pláče a neví o tom.

Starý list

Zdá se, že v obraně naší vlasti se mnohé zanedbalo. Doposud jsme se o to nestarali a šli jsme za svou prací; události poslední doby nám však dělají starosti.

Mám ševcovskou dílnu na náměstí před císařským palácem. Sotvaže za svítání otevřu krám, vidím, že ústí všech ulic sbíhajících se na náměstí jsou již obsazena ozbrojenci. Nejsou to však naši vojáci, nýbrž zřejmě nomádi ze severu. Někakým způsobem, mně nepochopitelným, pronikli až do hlavního města, kde je přece velmi daleko od hranic. Buď jak buď, jsou tedy zde; zdá se, že jich každého rána přibývá.

Po svém způsobu táboří pod širým nebem, neboť obytnými domy opovrhují. Zabývají se ostřením mečů, špičatěním šípů, cvičením na koni. Z tohoto tichého, vždy v úzkostlivé čistotě udržovaného náměstí udělali učiněný chlív. Občas se sice pokusíme vyběhnout ze svých obchodů a uklidit aspoň ten nejhorší neřád, ale stává se to čím dál řidčeji, neboť je to zbytečná námaha, a kromě toho se vystavujeme nebezpečí, že se dostaneme pod kopyta divokých koní nebo budeme zraněni bičem.

Mluvit s nomády nelze. Naši řeč neznají, ba kdo ví, jestli mají nějakou vlastní. Mezi sebou se dorozumívají podobně jako kavky. Ustavičně je slyšet ten kavčí křik. Náš způsob života, naše zřízení jsou jim stejně nepochopitelné jako lhostejné. Proto též odmítají jakoukoli posunkovou řeč. Můžeš si čelisti vykloubit a ruce z kloubů vymknout, stejně ti neporozumějí a nikdy nebudou rozumět. Často dělají grimasy; to potom kroutí bělmem očí a od úst jim jde pěna, avšak nechtějí tím ani nic říci, ani postrašit; dělají to, poněvadž takové jsou jejich způsoby. Co potřebují, to si vezmou. Nelze říci; že používají násilí. Sáhnou-li po něčem, ustoupíme stranou a vše jim necháme.

I z mých zásob si vzali nejeden pěkný kus. Ale nemohu si naříkat, vidím-li příkladně, jak se vede řezníkovi naproti. Sotva přinese zboží, hned se mu vyrve z rukou a nomádi je zhltnou. I jejich koně žerou maso; často leží vedle sebe jezdec i kůň a oba se krmí z téhož kusu masa, každý na jednom konci. Řezník má strach a netroufá si dodávky přerušit. Máme pro to pochopení, skládáme peníze a podporujeme ho. Kdyby nomádi nedostali maso, kdo ví, co by je napadlo

udělat; ostatně kdo ví, co je napadne, i když denně maso dostávají.

Onehdy si řezník myslel, že si může ušetřit aspoň námahu s porážením, a přivedl ráno živého vola. Víckrát už to nesmí opakovat. Snad hodinu jsem ležel až docela vzadu v dílně natažen na podlaze a všechny šaty, příkrývky a polštáře jsem navršil na sebe, jen abych neslyšel řev toho vola, na něhož se ze všech stran vrhali nomádi a zuby z něho rvali kusy teplého masa. Dávno už byl klid, když jsem se odvážil vyjít ven; jako pijáci kolem sudu od vína leželi unaveni kolem zbytků vola.

Zrovna tehdy se mi zdálo, že jsem v okně paláce zahlédl samého císaře; jinak nikdy nepřejde do těchto vnějších komnat, stále žije jen v nejnivnější zahradě; tentokrát však - alespoň jsem měl ten dojem - stál u jednoho z oken a se svěřenou hlavou hleděl na to řádění před zámkem.

"Co bude dál?" ptáme se všichni. "Jak dlouho budeme snášet tohle břímě a tato muka? Císařský palác nomády přilákal, avšak zahnat je nedokáže. Brána zůstává zavřena; stráž, která dříve vždy slavnostně pochodovala dovnitř a ven, se drží za zamřížovanými okny. Záchrana vlasti je svěřena nám, řemeslníkům a obchodníkům; my jsme však nedorostli takového úkolu; také jsme se nikdy nechlubili, že bychom toho byli schopni. Je to nedorozumění; a my na ně zajdeme."

Před zákonem

Před zákonem stojí dveřník. K tomuto dveřníku přijde muž z venkova a prosí, aby ho vpustili do zákona. Avšak dveřník řekne, že ho teď nemůže vpustit. Muž uvažuje a pak se zeptá, zda tedy bude smět vstoupit později. "Možná," řekne dveřník, "teď však ne." Protože brána k zákonu je jako vždy otevřena a dveřník ustoupí stranou, shýbne se ten muž, aby se podíval bránou dovnitř. Když to dveřník pozoruje, zasměje se a řekne: "Jestliže tě to tak láká, zkus tam vejít přes můj zákaz. Ale pamatuj si: Já jsem mocný. A jsem jen nejnižší dveřník. Sál za sálem však stojí dveřníci, jeden mocnější než druhý. Už na třetího z nich se ani já nemohu podívat." Takových nesnází se muž z venkova nenadál; zákon má být přece přístupný každému a vždy, myslí si, ale když se teď pozorněji podívá na dveřníka v kozichu, na jeho veliký špičatý nos, na dlouhé, tenké, černé tatarské fousy, rozhodne se, že přece jen raději počká, až dostane povolení vstoupit. Dveřník mu dá stoličku a dovolí, aby si sedl stranou od dveří. Tam sedí dny a léta. Znovu a znovu se pokouší, aby byl vpuštěn, a unavuje dveřníka prosbami. Dveřník ho občas tak trochu vyslýchá, vyptává se ho na domov a mnoho jiného, ale jsou to neúčastné otázky, jaké kladou velcí páni, a nakonec mu pokaždé řekne, že ho ještě nemůže vpustit. Muž, který se na cestu zásobil mnoha věcmi, použije všeho, byť to bylo sebecenější, aby dveřníka podplatil. Ten sice všechno přijme, ale říká přitom: "Přijímám to jen proto, abys nemyslel, žeš něco zanedbal." Po celá dlouhá léta pozoruje ten muž dveřníka skoro bez ustání. Zapomene na ostatní dveřníky a tento první se mu zdá být jedinou překážkou, pro niž nemůže vstoupit do zákona. Proklíná tu neblahou náhodu, první léta bez ohledu a nahlas, později, když zestárne, si už jen brumlá pro sebe. Zdětinští, a poněvadž za ta léta, co dveřníka zkoumá, poznal i blechy v límci jeho kozichu, doprošuje se i těch blech, aby mu pomohly a dveřníka přemluvily. Posléze mu ochabne zrak a on neví, stmívá-li se kolem něho doopravdy nebo klame-li ho pouze vlastní zrak. Zato však teď rozeznává ve tmě jakousi zář, která se neuhasitelně prodírá dveřmi zákona. Má teď již života nakrátko. Před smrtí se mu v hlavě soustředí všechny zkušenosti celé té doby v jedinou otázku, již dveřníkovi dosud nepoložil. Pokyne mu, neboť není již s to vztyčit tupnoucí tělo. Dveřník se k němu musí hluboko sklonit, jelikož rozdíl ve velikosti se značně změnil v mužův neprospěch. "Copak chceš teď ještě vědět?" zeptal se dveřník, "jsi nenasytý." "Všichni přece dychtí po zákonu," řekne muž. "Jak to, že za všechna ta léta nikdo kromě mne nepožádal, aby byl vpuštěn?" Dveřník pozná, že muž již skonává, a aby dostihl ještě jeho zmrávající sluch, zaře na něho: "Tudy nemohl být nikdo jiný vpuštěn, neboť tento vchod byl určen jen pro tebe. Teď půjdu a zavřu ho."

Šakali a Arabové

Tábořili jsme v oáze. Druhé spali. Jeden z Arabů, vysoký a bílý, přešel kolem mne; zaopatřil velbloudy a odešel na místo, kde se spalo.

Převalil jsem se naznak do trávy; chtěl jsem spát; nešlo to; žalostné vyty šakala v dálce; opět jsem si sedl. A co bylo před chvílí tak vzdálené, náhle bylo blízko. Hemžení šakalů kolem mne; matným zlatem se lesknoucí, pohasínající oči; štíhlá těla v zákonitém a hbitém pohybu jako pod bičem.

Jeden přišel zezadu, protlačil se mi pod paži a tiskl se ke mně, jako by potřeboval mé teplo, stoupl si pak přede mne a mluvil se mnou skoro tváří v tvář.

"Jsem daleko široko nejstarší šakal. Jsem šťasten, že tě zde ještě mohu přivítat. Už jsem se téměř vzdal naděje, neboť čekáme na tebe nekonečně dlouho; má matka čekala a její matka a všechny matky až po matku všech šakalů. Věř mi!"

"To mě udivuje," řekl jsem a zapomněl jsem zažehnout hranici dřeva, která tu byla přichystána, aby dýmem zapudila šakaly, "udivuje mě, co slyším. Jen náhodou přicházím z dalekého severu a jsem zde na krátké cestě. Copak chcete, šakali?"

A jako by je toto snad až příliš vlivné oslovení povzbudilo, stáhli se kolem mne v těsnější kruh; všichni rychle oddychovali a prskali.

"Víme, že pocházíš ze severu," začal nejstarší, "právě na tom se zakládá naše naděje. Tam je rozum, který zde mezi Araby nelze nalézt. Z této chladné pýchy nelze vykřesat jiskru rozumu, víš? Zabíjejí zvířata, aby je žrali, a zdechlinou opovrhují."

"Nemluv tak nahlas," řekl jsem, "Arabové spí nablízku."

"Opravdu jsi cizinec," řekl šakal, "jinak bys věděl, že ještě nikdy v historii světa se šakal nebál Araba. Jich že bychom se měli bát? Což není dost velké neštěstí, že jsme zahrnání mezi takový národ?"

"To je možné, to je možné," řekl jsem. "Neodvážuji se posuzovat věci, které jsou mi tak vzdálené; je to patrně velmi dávný spor; tkví tedy asi v krvi; ukončí ho tedy zase snad až krev."

"Jsi velmi chytrý," řekl starý šakal; a všichni oddychovali ještě rychleji; zchvácenými plícemi, ačkoli přece nehnutě stáli; trpký, chvílemi jen se zaťatými zuby snesitelný pach jim vycházel z otevřených tlam, "jsi velmi chytrý; co říkáš, je ve shodě s naším starým učením. Vezmeme jim tedy krev a starý spor je skončován."

"Och!" řekl jsem prudčeji, než jsem chtěl, "budou se bránit; po celých houfech vás postřílejí svými puškami."

"Špatně nám rozumíš," řekl, "po způsobu lidí, jenž tedy ani na dalekém severu nevymizel. My je přece nebudeme zabíjet. Tolik vody by Nil neměl, aby nás očistila. Vždyť už při pouhém pohledu na jejich živá těla prcháme za čistším vzduchem na poušť, jež je proto naším domovem."

A všichni šakali kolem, k nimž zatím zdálky přibýlo mnoho jiných, sklonili hlavy mezi přední nohy a očistřovali si je tlapkami; jako kdyby chtěli skrýt hnus, který byl tak hrozný, že bych byl nejraději vysokým skokem prchl z jejich kruhu.

"Co tedy máte v úmyslu," zeptal jsem se a chtěl jsem vstát; ale nešlo to; dvě mladší zvířata se mi zezadu zakousla do kabátu a košile; musel jsem zůstat sedět. "Drži ti vlečku," řekl starý šakal vážně na vysvětlenou, "projev úcty." "Ať mě pustí!" zvolal jsem obraceje se hned k starému, hned k mladým. "Ovšem že tě pustí, žádáš-li si to," řekl starý. "Ale chvíli to potrvá, neboť se podle zvyku zakousli hluboko a musí nejdříve pomalu uvolnit zuby. Zatím poslyš naši prosbu." "Vaše chování mě k tomu zvlášť nenaladilo," řekl jsem. "Neoplácej nám naši neomalenost," řekl a poprvé si teď vypomohl nařikavým tónem svého přirozeného hlasu, "jsme ubohá zvířata, máme pouze zuby; jediné, co nám zbývá ke konání dobrého i zlého, jsou zuby." "Co tedy chceš?" zeptal jsem se jen málo upokojen.

"Pane," zvolal, a všichni šakali zavyli; v největší dálce mi to připadalo jako melodie. "Pane, je na tobě, abys ukončil ten spor, který rozděluje svět. Tak jako ty bude popis našich předků vypadat člověk, jenž to učiní. Musíme mít pokoj od Arabů; dýchatelný vzduch; rozhled po obzoru od nich očistěný; žádný nářek skopce podřezávaného Arabem; nechť v pokoji zdechá každé zvíře; nerušeně nechť je do poslední kapky vysajeme a očistíme na kost. Čistotu chceme, nic než čistotu," - a nyní plakali, vzlykali všichni - "jak to jen můžeš snést v tomto světě, ty srdce šlechetné a sladká útrobo? Špína je jejich běl; špína je jejich čern; hrůza jde z jejich vousu; odplivuješ si, podíváš-li se jim do koutků očí; a zvednou-li ruku, rozevře se jim v podpaždí peklo. Pročež, ó pane, pročež, ó vzácný pane, učin svýma všemohoucímá rukama, učin svýma všemohoucímá rukama a těmito nůžkami jim prostříhni hrdla!" Trhl hlavou, načež poslušně přistoupil jeden šakal nesoucí na špičáku malé šicí nůžky pokryté starou rzí.

"Tak tedy konečně nůžky a tím to končí!" zvolal arabský vůdce naší karavany, který se k nám připlížil proti větru a zamával teď obrovským bičem.

Všichni se co nejrychleji rozutekli, ale v jisté vzdálenosti přece jen ta spousta zvířat zůstala těsně k sobě schoulená, tak natlačená a strnulá, že to vypadalo jako úzká ohrádka obletovaná bludičkami.

"Tak jsi, pane, viděl a slyšel i tohle divadlo," řekl Arab a zasmál se tak vesele, jak to dovoluje zdrženlivost jeho kmene. "Ty tedy víš, co chtějí ta zvířata?" zeptal jsem se. "Ovšem, pane," řekl, "to ví přece každý; od té doby, co Arabové existují, putují tyto nůžky pouští a poputují s námi až do konce dnů. Každému Evropanu jsou nabízeny k velikému dílu; každý Evropan je právě ten, kdo se jim zdá povoláný. Nesmyslnou nadějí chovají tato zvířata; blázni jsou to, opravdoví blázni. Máme je proto rádi; jsou to naši psi; krásnější než vaši. Jen se podívej, v noci posel jeden velbloud, dal jsem ho sem přitáhnout."

Přišli čtyři nosiči a hodili před nás těžkou zdechlinu. Sotva se tu octla, pozdvihli šakali svůj hlas. Jako by jeden každý z nich byl neodolatelně přitahován za provaz, přicházeli vlekouce břicho při zemi. Zapomněli na Araby, zapomněli na nenávisť, očarovala je vše zahlašující přítomnost prudce zavánějící mrtvol. Již visel jeden na krku a na první kousnutí našel tepnu. Jako malá zběsilá pumpa, která chce stůj co stůj, ale marně uhasit obrovitý požár, zmítal se a škulal každý sval na jeho těle. A již se všichni v stejné práci do výšky kupili na mrtvole.

Vtom nad nimi vůdce křížemkrážem mocně šlehl ostrým bičem. Pozvedli hlavy; napolo v opojení a mrákotách; uviděli před sebou stát Araby; teď ucítili bič na vlastních čumácích; skokem couvli a poodběhli dál. Avšak velbloudí krev tu stála v kalužích, kouřilo se z ní, tělo bylo na mnoha místech značně rozerváno. Neodolali; znovu byli zde: znovu vůdce zvedl bič; chytil jsem ho za paži.

"Máš pravdu, pane," řekl, "necháme je, ať konají své; také už je čas vyrazit dál. Viděls je. Podivuhodná zvířata, že? A jak nás nenávidí!"

Návštěva na dole

Dnes byli u nás na dole nejvyšší inženýři. Ředitelství vydalo jakési nařízení o zakládání nových štol, a tak inženýři přišli, aby začali s předběžným vyměřováním. Jak jsou ti lidé mladí a přitom už tak rozdílní! Všichni se svobodně vyvíjeli a jejich jasně vyhraněný charakter se nespoutaně projevuje už v mladých letech.

Jeden z nich, černovlasý, živý, přelétá očima na všechny strany.

Druhý se zápisníkem si za chůze dělá poznámky, rozhlíží se, porovnává, zapisuje.

Třetí jde zpřímá s rukama v kapsách, až se na něm všechno napíná; dbá na důstojnost; jen to, jak si ustavičně kouše rty, prozrazuje netrpělivé, nepotlačitelné mládí.

Čtvrtý cosi vysvětluje třetímu, o což ten nestojí; je menší než třetí a běží vedle něho jako pokušitel, s ukazováčkem neustále ve vzduchu vypadá, jako by mu předzpěvoval litanii o tom, co je zde k vidění.

Pátý, hodností snad nejvyšší, nesnese žádný doprovod; hned je vpředu, hned vzadu; společnost mu přizpůsobuje krok; je bledý a slabý; odpovědnost mu vyhloubila oči; často si v zamyšlení tiskne ruku na čelo.

Šestý a sedmý jdou trochu shrbeni, s hlavami u sebe, třící se pod paži, v důvěrném rozhovoru; kdyby toto zde vysloveně nebyl náš uhelný důl a naše pracoviště v nehlubší štole, pomyslí by si člověk, že tito dva kostnatí, bezvousí, nosatí páni jsou mladí duchovní. Jeden z nich se povětšinou směje pro sebe, jako když přede kočka; druhý, který se rovněž směje, má hlavní slovo a volnou rukou k tomu jaksi udává takt. Jak si tihle dva páni musí být jisti svým místem; ba jaké zásluhy si už asi přes své mládí získali o naše doly, že se tu při tak důležité obchůzce svému šéfovi před očima mohou tak sebejistě zabývat vlastními; záležitostmi nebo aspoň takovými záležitostmi, které: nesouvisí s přítomnými úkoly. Nebo že by si snad přece jen přes všechn smích a nepozornost velice dobře všímali toho, co je zapotřebí? Člověk si o takových pánech ani netroufá udělat přesnější úsudek.

Na druhé straně je však přece jen zase pochybné, že příkladně osmý je na věc nesrovnatelně více soustředěn než tito páni, ba než vůbec všichni ostatní. Na všechno si musí sáhnout a všechno oťukat malým kladívkem, které co chvíli vytahuje z kapsy a znovu je do kapsy schovává. Občas si klekne do té špíny, ačkoli má na sobě elegantní šaty, a oťukává půdu, pak zas jen v chůzi oťukává zdi nebo strop nad hlavou. Jednu chvíli se natáhl na zem a zůstal nehnutě ležet; už jsme si mysleli, že se stalo neštěstí; potom však rychle mrskl štíhlým tělem a vyskočil. Opět tedy pouze něco zkoumal. Máme za to, že známe svůj důl a kamení v něm, avšak co tu tento inženýr takovým způsobem zkoumá, to nechápeme.

Devátý před sebou strká dětský kočárek s měřicími přístroji. Nadmíru drahocenné přístroje, uložené hluboko v nejjemnější vatě. Tento vozík by měl vlastně strkat sluha, avšak sluhovi jej nesvěří; musel se toho ujmout inženýr, a jak vidět, dělá to rád. Je asi nejmladší, snad všem přístrojům ještě ani nerozumí, avšak nespouští z nich oči, někdy se tak skoro ocitá v nebezpečí, že s vozíkem narazí na stěnu.

Ale je zde jiný inženýr, který kráčí podle vozíku a dává pozor. Ten zřejmě přístrojům důkladně rozumí a je podle všeho jejich pravým strážcem. Aniž vozík zastaví, vyndá z něho čas od času nějakou součást přístrojů, podívá se skrze ni, uvolní nebo přitáhne šroub, zatřepe jí a oťuká, přiloží k uchu a naslouchá; a posléze tu věcíčku, zdálky sotva viditelnou, co nejopatrněji opět uloží do vozíku, přičemž řidič většinou vozík zastaví. Trochu panovačně se chová tento inženýr, avšak pouze pokud jde o přístroje. Už deset kroků před vozíkem máme na němý pokyn prstem ustoupit stranou, i tam, kde není kam ustoupit.

Za těmito dvěma pány jde sluha, který nedělá nic. Pánové dávno odložili všechnu pýchu, což je samozřejmé při jejich velkém vědění, zato sluha ji, jak se zdá, posbíral. Jednu ruku za zády, druhou hladě pozlacené knoflíky vpředu či jemně sukno své livreje, kývne co chvíli napravo a nalevo, jako kdybychom ho byli pozdravili a on odpovídal, nebo jako kdyby předpokládal, že jsme ho zdravili, ale nemohl si to ze své výše ověřit. Ovšem že ho nezdravíme, avšak přece jen při pohledu na něj by se člověk mohl skoro domnívat, že kancelářský sluha na ředitelství dolů je něco ohromného. Samosebou se mu za zády smějeme, ale jelikož by ho ani hromová rána nepřiměla, aby se otočil, chováme ho přece jen ve vážnosti jako cosi nepochopitelného.

Dnes už se moc práce neudělá; bylo to notné vyrušení; taková návštěva vezme člověku každé pomyšlení na práci. Člověka příliš láká dívat se za pány do tmy pokusné štol, kde všichni zmizeli. Také nám brzy skončí směna; návrat těch pánů už neuvidíme.

Sousední ves

Můj dědeček říkal: "Život je úžasně krátký. Teď se mi ve vzpomínce tak zcvrkává, že kupříkladu stěží pochopím, jak se nějaký mladík může odhodlat, že si vyjede na koni do sousední vsi, a nebojí se přitom, že - nehledě vůbec na nešťastně náhody - již doba obyčejného, šťastně plynoucího života ani zdaleka na takovou vyjížďku nevystačí."

Císařské poselství

Císař - jak se proslýchá - poslal tobě, jedinci, ubohému poddanému, nepatrnému stínu, jenž před císařským sluncem prchl do nejdálčenější dálky, právě tobě poslal císař ze svého smrtelného lože poselství. Nakázal poslovi, aby klekl u jeho postele, a do ucha mu pošeptal poselství; tolik mu na něm záleželo, že si je dal znovu opakovat do ucha. Kývnutím stvrdil správnost toho, co bylo řečeno. A přede všemi, kdo přihlíželi jeho smrti - všechny překážející stěny jsou strženy a na schodišti, jež se vznášá do šíře i výšky, stojí v kruhu říší velmožové -, před těmi všemi posla odeslal. Posel se ihned vydal na cestu; silný, nezdolný muž; napřahuje před sebe hned jednu, hned druhou paži, klestí si cestu zástupem; narazí-li na odpor, ukáže na prsa, jež nesou znamení slunce; postupuje též bez nesnází kupředu jak nikdo druhý. Avšak zástup je převeliký; jeho příbytky neberou konce. Jak by letěl, kdyby se před ním otevřelo volné pole, a brzy bys asi na svých dveřích uslyšel nádherné bušení jeho pěstí. Avšak místo toho, jak nadarmo se lopotí, stále ještě se prodírá komnatami vnitřního paláce; nikdy je nezdolá; a i kdyby se mu to podařilo, nic by se tím nezískalo; musil by se probojovat dolů po schodech; a i kdyby se mu to podařilo, nic by se tím nezískalo; bylo by třeba přejít dvory; a za dvory druhý palác, který obemývá první; a opět schody a dvory; a opět palác; a tak dál skrze tisíciletí -; a kdyby nakonec vyrazil poslední branou ven a - to však se nikdy, nikdy nemůže stát -, leží před ním teprve sídelní město, střed světa, zaplavené svou sedlinou. Tudy neproikne nikdo, natož s poselstvím nebožtíkovým, - Ty však sedíš u svého okna a sníš o něm, když se blíží večer.

Starost hlavy rodiny

Jedni říkají, že slovo Odradek je slovanského původu, a na základě toho se snaží dokázat, jak bylo utvořeno. Jiní opět soudí, že je původu německého, slovanské jazyky je prý pouze ovlivnily. Z nejistoty obou výkladů lze však snad právem usuzovat, že správný není ani jeden z nich, zejména když žádný neodhaluje smysl toho slova.

Nikdo by se samozřejmě takovými studii nezabýval, kdyby doopravdy neexistovala bytost zvaná Odradek. Předně vypadá jako plochá, hvězdovitá cívka na nitě a skutečně se zdá, že je nitěmi potažen; budou to ovšem jenom zpřetrhané, staré, navazované, ale i zauzlované kousky niti nejružnějšího druhu a barvy. Avšak není to pouhá cívka, z prostředka hvězdice vychází malá šikmá hůlka a k této hůlce se pak v pravém úhlu pojí ještě jedna. Pomocí této druhé hůlky na jedné straně a jednoho z paprsků hvězdice na druhé může to celé stát zpřímá jako na dvou nohách.

Člověk je skoro v pokušení domnívat se, že tento útvar mívá dříve nějakou účelnou podobu a teď že je jen poláman. Tak tomu však patrně není; alespoň tomu nic nenasvědčuje; nikde nejsou vidět žádné pahýly nebo stopy lomu; jako celek se to sice zdá nesmyslné, ale svým způsobem uzavřené. Ostatně nic bližšího o tom nelze říci, neboť Odradek je neobyčejně pohyblivý a nedá se chytit.

Pobývá střídavě na půdě, na schodišti, na chodbách, v průjezdu. Někdy se neukáže celé měsíce; to se asi přestěhoval do jiných domů; ale potom se přece jen s jistotou opět vrátí do našeho domu. Někdy, když vyjdete ze dveří a on se zrovna opírá dole o zábradlí schodů, máte chuť ho oslovit. Nekladete mu samozřejmě otázky, nýbrž jednáte s ním - už jeho titěnost k tomu svádí - jako s dítětem. "Jakpak se jmenuješ?" zeptáte se. "Odradek," řekne on. "A kde bydlíš?" "Bydliště nestálé," řekne a směje se; avšak je to smích, jaký lze vydávat bez plic. Zní to asi jako šelestění spadlého listí. Tím obyčejně rozprávka končí. Ostatně ani těchto odpovědí se vám nedostane pokaždé; často dlouho mlčí jak dřevo, jímž se zdá být.

Marně se ptám, co s ním bude. Cožpak může umřít? Vše, co umírá, mívalo předtím jakýsi cíl, konalo cosi a tím se opotřebovalo; u Odradka tomu tak není. Že by se snad tedy jednou i mým dětem a vnoučatům kutálel pod nohama ze schodů dolů a tahal za sebou nit? Nikomu arci zjevně neškodí; avšak pomyšlení, že mě snad i přežije, je pro mne téměř bolestné.

Jedenáct synů

Mám jedenáct synů.

První je velmi nevzhledného zevnějšku, ale vážný a chytrý; přesto si ho nijak zvlášť nevážím, ačkoli ho jako dítě mám

stejně rád jako ostatní. Jeho myšlení mi připadá příliš jednoduché. Nedívá se ani napravo, ani nalevo a ani do dálky; neustále pobíhá nebo lépe řečeno otáčí se ve svém těsném myšlenkovém okruhu.

Druhý je hezký, štíhlý, urostlý; je okouzlující vidět ho v šermířském postoji. I on je chytrý, ale kromě toho znalý světa; hodně viděl, a proto se zdá, že i zdejší příroda k němu mluví důvěrněji než k těm, kdo zůstali doma. Avšak za tuto přednost jistě nemá co děkovat pouze - a dokonce ani ne hlavně - cestování, patří spíše k nenapodobitelnosti tohoto dítěte, již například uzná každý, kdo chce napodobit třeba jeho umělecký skok do vody s řadou přemetů a přitom přímo sveřepě zvládnutý. Odvaha a chuť vystačí obyčejně až na konec skákacího prkna; tam si však napodobitel, místo aby skočil, najednou sedne a omluvně pokrčí rameny. - A přes to všechno (měl bych být vlastně šťastný z takového dítěte) není můj vztah k němu nezkažený. Má levé oko trochu menší než pravé a hodně jím mžiká; je to jen nepatrná vada, zajisté, činí jeho tvář ještě směřejší, než by byla jinak, a vzhledem k jeho nepřístupně uzavřené povaze se o tomto menším mžikajícím oku nikdo káravě nezmíní. Já, otec, to činím. Nemrzí mě přitom ovšem tato tělesná vada, nýbrž jistá nepravidelnost jeho ducha, která jí jaksi odpovídá, jakýsi jed bloudící v jeho krvi, jakási neschopnost dovršit osnovu svého života, již vidím pouze já. Na druhé straně ovšem zase právě toto z něho činí mého pravého syna, neboť tato vada je zároveň vadou celé naší rodiny a u tohoto syna je jen obzvlášť zřetelná.

Třetí syn je rovněž krásný, ale není to krása, jaká se mi líbí. Je to krása zpěváka: klenutá ústa; zasněžené oko; hlava, která potřebuje mít za sebou draperii, aby působila; nadměru rozložitá hrud; snadno vylétající a příliš snadno klesající ruce; nohy, jež dělají drahoty, protože nedovedou nosit. A mimoto: jeho hlas nemá plný zvuk; chvílku klame; přiměje znalce, aby naslouchal; hned nato však pohasne. - Ačkoli celkem vzato všechno člověka láká, aby takového syna vystavoval na odív, přece ho raději držím stranou; on sám se nevnučuje, nikoli však proto, že zná své nedostatky, nýbrž z nevinnosti. Mimoto si připadá cizí v naší době; jako by sice patřil do mé rodiny, ale nadto ještě do nějaké jiné, pro něho navždy ztracené rodiny, bývá často posmutnělý a nic ho nerozveselí.

Můj čtvrtý syn je snad nejpřístupnější ze všech. Jako právě dítě své doby je každému pochopitelný, stojí na půdě, která je všem společná, a každý je v pokušení přisvědčovat mu. Snad díky tomuto všeobecnému uznání nabývá jeho bytost jakési lehkosti, jeho pohyby jakési volnosti, jeho úsudky jakési bezstarostnosti. Některé jeho výroky by se často člověku chtělo opakovat, ovšem jen některé, neboť vcelku přece jen trpí přílišnou snadností. Je jako člověk, který se podivuhodně odrazí, jak vlaštovka rozetne vzduch, ale potom přece jen žalostně skončí v bezútěšném prachu, nicka. Takové pomýšlení mi ztrpčuje pohled na toto dítě.

Pátý syn je milý a hodný; sliboval mnohem méně, než splnil; byl tak bezvýznamný, že se člověk v jeho přítomnosti doslova cítil sám; ale pak si přece jen zjednal jistou vážnost. Kdyby se mne někdo zeptal, jak se to stalo, sotva bych dovedl odpovědět. Nevinnost přece jen snad nejspíš odolá zuřícím živlům tohoto světa, a nevinný on je. Snad až příliš nevinný. Ke každému přívětivý. Snad až příliš přívětivý. Přiznám se: cítím se nesvůj, když ho přede mnou vychvalují. Je to pak snadná chvála, vychvalovat někoho, kdo je tak očividně chvályhodný jako můj syn.

Můj šestý syn se zdá, aspoň na první pohled, ze všech nejhlubokomyslnější. Svatoušek a přitom žvanil. Proto se s ním těžko něco svede. Hrozí-li mu nebezpečí, že podlehne, upadne do nepřekonatelné sklíčenosti; nabude-li odvahy, střeží si ji žvaněním. Avšak neupírám mu jistou nesobeckou náruživost; za bílého dne se často probíjí myšlenkami jako ve snu. Není nemocný - jeho zdraví je sprše velmi pevné - a přitom někdy zavravorá, zvlášť za soumraku, ale nepotřebuje pomoci, neupadne. Možná, že za to může jeho tělesný vývin, je příliš velký na svůj věk. To ho činí vcelku nehezkým přes nápadně hezké jednotlivosti, například ruce a nohy. Nehezké má ostatně i čelo; jak co do pleti, tak co do utváření kostry jaksi zcvrklé.

Sedmý syn mi náleží možná víc než všichni ostatní. Lidé ho nedovedou ocenit; nechápou jeho zvláštní žertování. Nepřeceňuji ho; vím, že je dosti nevýznamný; kdyby svět neměl žádnou jinou vadu než tu, že ho nedovede ocenit, byl by pořád ještě bezvadný. Ale já bych toho syna v rodině nechtěl postrádat. Má v sobě jak neklid, tak hlubokou úctu k tradici, a obojí spojuje, alespoň já to tak cítím, v nepopíratelný celek. S tímto celkem si ovšem ví rady sám nejméně; kolo budoucnosti do pohybu neuvede; avšak tato jeho schopnost je tak povzbuzivá, tolik je v ní naděje; chtěl bych, aby měl děti a ty aby zase měly děti. Bohužel se nezdá, že by se toto přání splnilo. Se sebeuspokojením, jež sice chápu, ale jež je nicméně nežádoucí a ovšem v ohromném protikladu k tomu, co soudí okolí, se samotem potlouká světem, o děvčata se nestará, a přesto nikdy neztrácí svou dobrou náladu.

Můj osmý syn mi působí bolest a nevím vlastně ani proč. Hledí na mne cize a já se s ním přece cítím otcovsky pevně spjat. Čas mnohé srovnal. Dříve však jsem se, někdy celý roztrásl, jak jen jsem na něj pomyslel. Jde svou vlastní cestou; přerušil se mnou všechny styky; a se svou tvrdou lebkou, se svým malým, atletickým tělem - jen nohy měl ten hoch hodně slabé, ale to už se snad zatím srovnalo - určitě prorazí všude, kde se mu zachce. Často jsem měl chuť zavolat ho zpátky, zeptat se ho, jak to s ním vlastně je, proč se tak uzavírá před otcem a co má vlastně v úmyslu, ale teď je už tak daleko a tolik času už uplynulo, ať už to teď jen zůstane tak, jak to je. Slýchám, že jako jediný z mých synů nosí plnovous; hezky to u tak malého člověka ovšem nevypadá.

Můj devátý syn je velmi elegantní a má sladký pohled stvořený pro ženy. Tak sladký, že když na to přijde, svedl by i mne, a já přece vím, že doslova stačí mokrá houbička, aby se všecken ten nadzemský lesk setřel. Zvláštní na tomto chlapci

však je to, že vůbec nemá v úmyslu někoho svádět, stačilo by mu proležet celý život na kanapi a promrhat svůj pohled do stropu nebo ještě raději nechat ho v klidu pod víčky. Když je v této oblíbené poloze, rád mluví a ne špatně; jadrně a názorně; přece však jen v úzkých mezích; překročí-li je, čemuž se při jejich těsnosti nelze vyhnout, je jeho řeč náhle prázdná. Člověk by ho zarazil, kdyby tu byla naděje, že to tento pohled plný spánku zpozoruje.

O mém desátém synovi se říká, že má neupřímnou povahu. Nechci tuto vadu ani rozhodně popírat, ani docela potvrzovat. Jisto je, že kdo ho vidí přicházet s honosivostí, jež daleko přesahuje jeho věk, ve vycházkovém plášti vždy upjatém, v starém, avšak přepečlivě vycištěném černém klobouku, s nehnutou tváří, poněkud vystoupilou bradou, víčky, jež se těžce klenou nad očima, s dvěma prsty, jež se občas blíží k ústům - kdo ho takto vidí, pomyslí si, že je neskonalý pokrytec. Ale jen si ho poslechněte, když mluvil Rozumně; rozvážlivě; úsečně; jeho otázky se křížují se zlomyslnou živostí; mluví v úžasném, samozřejmém a radostném souladu s všehomírem; v souladu, jenž mu nutně napíná krk a povznáší tělo. Mnohé, kteří se považují za velmi chytré a kteří se - podle jejich mínění právě proto - cítí odpuzováni jeho zevnějškem, mocně upoutal svým slovem. Jenže jsou zase lidé, které jeho zevnějšek ponechává lhostejnými, zato jeho slova jim připadají pokrytecká. Jako otec tu nechci rozhodovat, avšak musím přiznat, že tito pozorovatelé rozhodně zasluhují spíše pozornosti než první.

Můj jedenáctý syn je útlý, snad nejslabší z mých synů; ale je to klamná slabost; chvílemi dovede být totiž silný a rozhodný, ale i pak ovšem zůstává slabost jaksi základní. Avšak není to zahanbující slabost, nýbrž cosi, co se pouze na této naší zemi zdá být slabostí. Není například i odhodlání vzlétnout slabostí, když je v něm přece i kousání i neurčitost i třepotání? Něco takového je v mém synovi. Otce takové vlastnosti ovšem netěší; vždyť směřují k rozkladu rodiny. Někdy se na mne podívá, jako by chtěl říci: "Vezmu tě s sebou, tatínku." Tu si pomyslím: "Ty bys byl ten poslední, komu bych se svěřil." A jeho pohled opět jako by říkal: "Necht' jsem tedy aspoň ten poslední."

To je mých jedenáct synů.

Bratrovražda

Je prokázáno, že k vraždě došlo takto:

Schmar, vrah, se postavil za měsíčné noci kolem deváté hodiny večer na roh, kolem něhož musel Wese, oběť, zahnout z ulice, kde měl kancelář, do ulice, kde bydlel.

Studený, každého prochvívajícím nočním vzduch. Ale Schmar měl na sobě jen lehké modré šaty; kabátek měl nadto rozepnutý. Necítil chlad; vždyť se ustavičně pohyboval. Vražednou zbraň, napolo bajonet, napolo kuchyňský nůž, držel stále úplně obnaženou za rukojeť. Prohlížel si nůž proti měsíčnímu světlu; ostří se zablýsklo; Schmarovi to nestačilo; křísil jím o cihlu v dláždění, až jiskry odlétly; asi toho litoval; aby škodu napravil, přejel jím jako smyčcem po podrážce a stoje předkloněn na jedné noze naslouchal zvuku nože jedoucího po střevisci a zároveň nahlížel do osudné postranní ulice.

Proč tohle všechno strpěl soukromník Pallas, který vše nablízku pozoroval ze svého okna v druhém poschodí? Dohlédni dna lidské duše! S vyhrnutým límcem, v županu přepásaném kolem rozložitého břicha, potřásaje hlavou díval se dolů.

O pět domů dál šikmo naproti paní Wesové s liščím kožichem přes noční košili vyhlížela svého muže, který se dnes nezvykle dlouho zdržel.

Konečně se od dveří Wesovy kanceláře rozezní zvonek, příliš hlasitě na domovní zvonek, po celém městě až vzhůru k nebi, a Wese, ten noční dřič, vyjde z domu, zde v ulici ještě neviditelný, pouze znamením zvonku ohlášený; už sčítá dláždění jeho pokojné kroky.

Pallas se hluboko vykloní; nesmí nic propást. Paní Wesová, uklidněna zvonkem, s třesnutím zavře okno. Schmar však pokleká; a že v tu chvíli není jinde obnažen, tiskne jen tvář a ruce ke kamenům; vše křehne mrazem, Schmar však žhne.

Zrovna na hranici obou ulic zastaví se Wese, jen holí se opírá do druhé ulice. Rozmar. Noční nebe ho upoutalo, temná modř a zlato. Nic nevěda pohlédne vzhůru, nic nevěda pohládí si pod nadzvednutým kloboukem vlasy; ani hnutí nahore, jež by mu naznačilo nejbližší budoucnost; vše zůstává na svém nesmyslném, nevyzpytatelném místě. Samo o sobě je naprosto rozumné, že Wese jde dál, jenže on jde na nůž Schmarovi.

"Wese!" vzkřikne Schmar, stojí na špičkách, ruku vztaženou, nůž prudce napřažený. "Wese! Marně čeká Julie!" A zleva do krku a zprava do krku a do třetice hluboko do břicha bodne Schmar. Vodní krysa, rozpárána, vydává podobný zvuk jako Wese.

"Dokonáno," řekne Schmar a mrští nožem, zbytečnou a zkrvavenou přítěží, hned vedle o zeď domu. "Blaženství vraždy! Úleva, rozlet z proudící cizí krve. Wese, starý noční stíne, příteli, kumpáne od piva, temná půda ulice tě vsákne. Proč

nejsi prostě krvavá bublina, abych si na tebe sedl a tys dočista zmizel. Nevyplní se vše, nedozrály všechny blažené sny, tvé těžké ostatky tu leží, nepřístupny už kopancům. Co znamená ta němá otázka, kterou mi kladeš?"

Pallas, jehož tělo se překotně zalyká vším svým jedem, stojí mezi rozlétnuvšími se křídly domovních dveří. "Schmare! Schmare! Vše jsem viděl, neuniklo nic." Pallas a Schmar zkoumavě hleděli jeden na druhého. Pallas je uspokojen, Schmar neví, co si myslet.

Pani Wesová, z obou stran obklopena houfem lidu, spěchá sem s tváří hrůzou zestárlou. Kožich se rozvírá, ona se vrhá na Wesa, tělo v noční košili náleží jemu, kožich, uzavírající se nad manželským párem jak trávník nad hrobem, náleží davu.

Schmar, s námahou polykaje hnus, tiskne ústa na rameno strážníka, jenž ho svižným krokem odvádí pryč.

Sen

Josef K. měl sen:

Byl krásný den a K. si chtěl vyjít na procházku. Ale sotva učinil dva kroky, už byl na hřbitově. Byly tam velice umělé, neprakticky točité cestičky, on však, neobyčejně se vznášeje, klouzal po jedné takové cestičce jako po dravé vodě. Již zdálky zpozoroval čerstvě navršený hrob, u něhož se chtěl zastavit. Ten hrob ho k sobě téměř vábil a on ani nevěřil, že k němu dost rychle dorazí. Chvillemi však ztrácel hrob z očí, zakrývaly mu jej prapory, jež se kroutily a mocně na sebe narážely; praporečníky vidět nebylo, ale vypadalo to, jako by tu všechno jen jásalo.

Upíraje ještě pohled do dálky, uviděl najednou onen hrob u cesty vedle sebe, ba skoro už za sebou. Honem skočil na travu. Protože cesta se pod jeho odskakující nohou hnala dál, zapotácel se a upadl rovnou před hrobem na kolena. Dva muži stáli za hrobem a ve vzduchu mezi sebou drželi náhrobní kámen: jak se K. objevil, vrazili kámen do země a on stál jako zazděný. Ihned vylezl z jednoho křoví třetí muž, v němž K. rázem poznal umělce. Měl na sobě jen kalhoty a špatně zapjatou košili; na hlavě měl sametovou čapku; v ruce držel obyčejnou tužku, a jak se blížil, už jí črtal do vzduchu postavy.

Tuto tužku nasadil teď nahoře na kámen; kámen byl velmi vysoký, ani se nemusil shýbat, zato však se musil předklonit, neboť od kamene ho dělil hrob, na nějž nechtěl šlápnout. Stál tedy na špičkách a levou rukou se opíral o plochu kamene. Jakýmsi obzvlášť šikovným trikem se mu podařilo napsat obyčejnou tužkou zlatá písmena; napsal: "Zde odpočívá -" Každé písmeno bylo čisté a krásné, hluboko a dokonale zlaté. Když napsal ta dvě slova, ohlédl se po K-ovi; K., který se nemohl dočkat, jak bude nápis pokračovat, se o muže nestaral, ale hleděl jen na kámen. Muž se opravdu chystal psát dál, ale nešlo to, cosi překáželo, tužka mu klesla a on se znovu ohlédl po K-ovi. Tu K. pohlédl na umělce a všiml si, že umělec je ve velkých rozpacích, jejichž příčinu však nedovede vypovědět. Všechna jeho dřívější čilost byla ta tam. I K. z toho zropačitěl, bezmocně na sebe hleděl; bylo tu jakési ošklivé nedorozumění, jež žádný z nich nedovedl rozptýlit. Vtom se nevhodně ozval i zvoneček ze hřbitovní kaple, avšak umělec zamával zdviženou rukou a zvoneček zmlkl. Po chvíli začal znovu; tentokrát docela tiše a bez zvláštního vybídnutí hned ustal; jako by si chtěl jen vyzkoušet svůj zvuk. K. byl zoufalý z umělcovy situace, rozplakal se a dlouho vzlykal do dlaní. Umělec počkal, až se K. uklidní, a pak se přece jen odhodlal psát dál, neboť jiné východisko nenašel. První čárka, kterou udělal, byla pro K. vysvobozením, umělec ji však provedl zřejmě jen s krajním odporem; písmo už také nebylo tak pěkné, především zlata jako by se nedostávalo, bledě a nejistě se táhla čára, vzniklo příliš velké písmeno. Bylo to J, málem už bylo dokončeno, vtom umělec zuřivě dupl na hrob, až hlína kolem vylétla do výšky. Konečně K. pochopil; na odprošování nebylo kdy; všemi prsty se zaryl do země, jež téměř nekladla odpor; všechno se zdálo přichystáno; jen naoko byla navršená tenká vrstva hlíny; hned pod ní se rozevřela veliká jáma se strmými stěnami a K., obrácen jemným zavanutím nznak, do ní sklesl. Zatímco ho však už dole přijala neproniknutelná hlubina a on ještě nadzvedl hlavu, jeho jméno nahoře se s mohutnými okrasami hnalo po kameni vpřed.

Uchvácen tou podívanou procitl.

Zpráva pro jistou Akademii

Slovutní členové Akademii!

Dostalo se mi od vás cti, že jste mě vyzvali, abych podal Akademii zprávu o mém předchozím opičím životě.

V tomto smyslu nemohu bohužel vyzvání vyhovět. Bezmála pět let mě dělí od opičáctví, doba snad krátká podle kalendáře, avšak nekonečně dlouhá, máte-li ji procvátat, jako jsem to učinil já, doprovázen tu a tam výtečnými lidmi, radami, potleskem i vyhráváním orchestru, avšak v podstatě samotný, neboť - abych setrval při obraze - všechny doprovod se držel daleko za bariérou. Nebyl bych to mohl dokázat, kdybych byl umíněně lpěl na svém původu, na vzpomínkách z mládí. Právě vzdát se vši umíněnosti byl nejvyšší příkaz, který jsem si uložil; já, svobodný opičák, jsem na sebe vzal toto jho. Tím se mi však vzpomínky uzavíraly víc a víc. Jestliže zprvu - kdyby lidé byli chtěli - mi byla

otevřena k návratu celá brána, již nebe klene nad zemí, zužovala se ta brána zároveň a nížila, čím dál mě bičoval můj vývoj vpřed; cítil jsem se příjemněji a bezpečněji ve světě lidí; bouře, která dula za mnou z mé minulosti, se utišila; dnes je to již jen průvan, který mi zchlazuje paty; a otvor v dálce, jímž proniká a jímž jsem kdysi pronikl i já, se tak zmenšil, že kdybych vůbec měl dost vůle a sil doběhnout tam zpátky, musel bych si srst z těla nedřít, abych prolezl. Upřímně řečeno, jakkoli rád se o těch věcech vyjadřuji v obrazech, upřímně řečeno: vaše opičáctví, pánové, pokud máte něco takového za sebou, vám nemůže být vzdáleno víc než mé opičáctví mně. Na patě však lechtá každého, kdo chodí po zemi: malého šimpanze jako velkého Achilla.

Avšak ve velmi omezeném smyslu mohu snad na váš dotaz přece jen odpovědět, a dokonce to činím velmi rád. První, co jsem se naučil, bylo podávat ruku; podat ruku značí upřímnost; i když se třeba dnes, kdy jsem na vrcholu své životní dráhy, druží k onomu prvnímu podání ruky též upřímné slovo. Nepoučím Akademii o ničem podstatně novém a zůstanu daleko za tím, co se po mně žádá a co při nejlepším vůli nedovedu povědět - přesto však nechť je z toho, co řeknu, patrný směr, jímž bývalý opičák pronikl do lidského světa a usadil se v něm. Avšak ani to málo, co uslyšíte, bych určitě nemohl říci, kdybych si sám sebou nebyl zcela jist a kdyby se nebylo mé postavení neochvějně upevnilo na všech velkých varietních scénách civilizovaného světa:

Pocházím ze Zlatého pobřeží. O tom, jak jsem byl chycen, vím jen z cizích zpráv. Lovecká expedice firmy Hagenbeck - s jedním vůdcem jsem ostatně od té doby vypil nejednu láhev červeného vína - ležela na břehu v křoví na číhané, když jsem večer s celým stádem přiběhl k napajedlu. Ozvaly se výstřely; já jediný byl zasažen, dostal jsem dvě rány.

Jednu do tváře; ta byla lehká; zanechala však velkou vyholenou červenou jizvu, která mi vynesla protivné, naprosto nevhodné, vyložené nějakou opicí vymyšlené jméno Červený Petr, jako bych se od nedávno poslého, tu a tam známého cvičeného opičáka Petra lišil jedině tou červenou skvrnou na tváři. To jen mimochodem.

Druhá rána mě zasáhla pod kyčel. Byla těžká, zavinila, že dodnes ještě trochu kulhám. Onehdy jsem četl v článku některého z těch chrtů, kteří se o mně šíří v novinách: že prý má opičí přirozenost dosud není docela potlačena; důkazem toho prý je, že přijde-li návštěva, s oblibou si stahují kalhoty a ukazují místo, kudy ona kulka vnikla. Tomu chlapovi by se měly jeden po druhém ustřelít všechny prstíčky jeho pišící ruky. Já, já si mohu stahovat kalhoty, před kým se mi chce; nikdo neuvidí nic jiného než pěstounou srst a jizvu po - užijme tu pro přesný účel přesného slova, jemuž však nebudu špatně rozuměno - jizvu po zločinné ráně. Vše je nabíledni; není co skrývat; jde-li o pravdu, každý velkomyslný člověk odhodí ty nejvybranější způsoby. Kdyby si naproti tomu stáhl před návštěvou kalhoty onen pisálek, vypadalo by to ovšem jinak, a já přiznám, že to svědčí o jeho uvážlivosti, nedělal-li to. Ale ať mne potom nechá na pokoji i se svým útlocitem!

Po oněch ranách jsem procitl - a zde pomalu začíná má vlastní paměť - v jedné kleci v mezipalubí Hagenbeckova parníku. Nebyla to mřížová klec o čtyřech stěnách; byly to spíše tři stěny připevněné k jakési bedně; bedna tedy tvořila čtvrtou stěnu. Celé to bylo příliš nízké, aby se tam dalo stát, a příliš úzké, aby se tam dalo sedět. Dřepěl jsem tedy s ohnutými, věčně se třesoucími koleny, a jelikož jsem zprvu patrně nechtěl nikoho vidět a chtěl jsem být pořád jen potmě, dřepěl jsem tvář k bedně a mřížoví se mi vzadu zařezávalo do masa. Považuje se za užitečné takto chovat divoká zvířata po první dobu a já dnes po svých zkušenostech nemohu popřít, že tomu tak z lidského hlediska opravdu je.

Na to jsem však tehdy nemyslel. Poprvé v životě jsem byl bez východiska; alespoň přímou cestou to nešlo; přímo přede mnou byla bedna, jedno prkno pevně spojené s druhým. Mezi prkny byla sice po celé délce mezer, a když jsem ji objevil, pozdravil jsem ji blaženým zavětím nevědoucího tvora, avšak touto mezerou by se zdaleka neprostrčil ani ocas a vši opičí silou se nedala rozšířit.

Jak mi později říkali, nadělal jsem prý nezvykle málo hluku, z čehož usuzovali, že buď brzy pojdu, nebo podaří-li se mi přestat první kritickou dobu, budu se velmi dobře hodit k výcviku. Překal jsem tuto dobu. Tlumené vzlyky, bolestné vybírání blech, znavené olizování kokosového ořechu, otloukání bedny lebkou, vyplazování jazyka, když se někdo přiblížil - to byly první počiny mého nového života. Avšak při tom všem jen ten jediný pocit: žádné východisko. To, co jsem tehdy cítil jako opice, mohu teď ovšem vykreslit pouze lidskými slovy a tím to již zkresluji, avšak i když tu starou opičí pravdu nedokážu vystihnout, leží alespoň ve směru mého líčení, o tom není pochyb.

Měl jsem přece doposavad tolik východisek, a teď nemám žádné. Uvázl jsem. I kdyby mě přibíli, má touha po volnosti by nebyla o nic menší. Proč? Můžeš si maso mezi prsty u nohou rozdrásat, nepochopíš proč. Tiskni se zády na mříže, až tě skoro rozpoltí, nepochopíš proč. Neměl jsem východisko, ale musel jsem si je opatřit, neboť bez něho jsem nemohl žít. Ustavičně u stěny téhle bedny - nevyhnutelně bych zašel. Ale u Hagenbecka patří opice k bedně - nuže, přestal jsem tedy být opicí. Jasný, pěkný myšlenkový pochod, který jsem asi vykoumal nějak v břiše, neboť opice myslí břichem.

Obávám se, že není zcela jasné, co myslím tím východiskem.

Užívám toho slova v nejobyčejnějším a nejplnějším smyslu. Úmyslně neříkám svoboda. Nemíním ten veliký pocit

všestranné svobody. Jako opice jsem jej možná znal a poznal jsem lidi, kteří po tom toužili. Pokud jde však o mne, netoužil jsem po svobodě ani tehdy, ani dnes. Mimochodem: mezi lidmi je svoboda až příliš častým klamem. A jako se svoboda počítá k nejvznešenějším citům, tak i příslušný klam je z nejvznešenějších. Často jsem vídal v různých varieté před mým vystoupením, jak nahoře u stropu cvičí nějaká dvojice umělců na visutých hrazdách. Vymršťovali se, houpali, létali jeden druhému do náručí, jeden chytil druhého za vlasy do zubů. "I to je lidská svoboda," říkal jsem si, "suverénní pohyb." Jaký posměch posvátné přírodě! Žádná stavba by neodolala chechtotu opičího plemene při této podívané.

Ne, svobodu jsem nechtěl. Jen východisko; napravo, nalevo, kamkoli; nic jiného jsem nežádal; i kdyby to východisko byl pouhý klam, požadavek byl malý, klam by nebyl větší. Dostat se dál, dostat se dál! Jen nezůstat stát s pažemi vzhůru, přimáčknut na stěnu bedny.

Dnes je mi to jasné. Bez naprostého vnitřního klidu bych byl nikdy neunikl. A opravdu, za vše, čím jsem se stal, děkuji snad onomu klidu, který jsem náhle pocítil po prvních dnech tam na lodi. Za ten klid mám ovšem zase co děkovat lidem z lodi.

Jsou to přese všechno dobří lidé. I dnes si ještě rád vzpomenu na zvuk jejich těžkých kroků, který tehdy zaléhal do mé dřimoty. Byli zvyklí počínat si ve všem všudy velice pomalu. Když si některý chtěl protřít oči, zdvihal ruku jako závěsné závaží. Jejich žerty byly drsné, avšak srdečné. Do jejich smíchu se mísil kašel, který zněl nebezpečně, ale neznamenal nic. Vždycky měli v ústech něco k vyplivnutí a bylo jim jedno, kam to vyplivnou. Ustavičně si stěžovali, že na ně skáčou mé blechy; ale přesto se na mne nikdy vážně nehněvali; věděli totiž, že v mém kožichu se blechám daří a že blechy jsou skokani; smířili se s tím. Když měli volno, usedlo jich někdy pár do půlkruhu kolem mne; skoro nemluvíli, jen na sebe vrkali; rozvalovali se na bednách a kouřili dýmku; plácali se do kolen, jakmile jsem udělal sebemenší pohyb; a tu a tam vzal některý hůl a polechtal mě tam, kde mi to bylo příjemné. Kdyby mě dnes někdo pozval, abych si vyjel lodí, určitě bych pozvání odmítl, ale stejně jistě je, že bych se tam v podpalubí neoddával jen ošklivým vzpomínkám.

Klid, jehož jsem nabyl v kruhu těch lidí, mne především odvrátil od jakéhokoli pokusu o útěk. Dnes mi připadá, jako bych byl tehdy přinejmenším tušil, že musím najít nějaké východisko, chci-li žít, že však tohoto východiska nedosáhnou útekem. Nevím už, byl-li útěk možný, ale myslím, že ano; pro opici by měl být útěk vždycky možný. Se svými dnešními zuby musím být opatrný i při obyčejném louskání ořechů, zato tenkrát bych byl určitě časem dokázal překousnout zámek u dveří. Neudělal jsem to: Čeho bych tím byl také dosáhl? Sotva bych byl vystrčil hlavu, chytíli by mne znovu a strčili do ještě horší klece; nebo bych byl mohl nepozorovaně utéci k druhým zvířatům, třeba k hroznýmšům naproti, a v jejich objetí naposled vydechnout; nebo by se mi dokonce podařilo doplížít se až na palubu a skočit do vody, pak bych se byl chvíli houpal na oceánu a utopil se. Činy ze zoufalství. Neuvažoval jsem takto lidsky, avšak pod vlivem okolí jsem se zachoval tak, jako bych byl uvažoval.

Neuvažoval jsem, zato však jsem s naprostým klidem pozoroval. Viděl jsem, jak tito lidé chodí sem a tam, pořád ty samé tváře, ty samé pohyby, často se mi zdálo, jako by to byl jen jediný člověk. Tento člověk nebo tito lidé si tedy chodili a nic je neznepokojovalo. Vysoký cíl mi vytanul. Nikdo mi neslibil, že se mříž zvedne, stanu-li se takovým jako oni. Takové sliby, jejichž splnění se zdá být nemožné, se nedávají. Dostaví-li se však splnění, pak se dodatečně objeví i sliby právě tam, kde jsme je předtím marně hledali. Na těchto lidech nebylo tedy samo o sobě nic, co by mne obzvlášť lákalo. Kdybych byl stoupencem oné zmíněné svobody, určitě bych byl dal přednost oceánu před východiskem, jež se zračilo v zasmušilých pohledech těchto lidí. Jisto však je, že jsem je pozoroval už dávno předtím, než jsem na takové věci pomyslel, ba teprve nahromaděná pozorování mě nutila do určitého směru.

Bylo tak snadné napodobovat lidi. Plivat jsem uměl hned první dny. Plivali jsme si pak jeden druhému do obličeje; rozdíl byl jen v tom, že já jsem si poté obličej hned olízal; oni ne. Dýmku jsem brzy vykouřil jako starý chlap; když jsem potom ještě palcem přimáčkł hlavičku dýmky, rozjásalo se celé mezipalubí; jen jsem dlouho nechápal, jaký je rozdíl mezi prázdnou a nacpanou dýmku.

Nejvíce jsem se namořil s lahví s kořalkou. Ten pach mne mučil; nutil jsem se vši mocí; ale uběhly týdny, než jsem se přemohl. Tyto vnitřní boje brali lidé kupodivu vážněji než cokoli jiného na mně. Ani ve vzpomínkách ty lidi od sebe nerozeznám, ale byl tam jeden, ten přicházel stále znovu, sám i s kamarády, ve dne i v noci, v nejrůznější hodiny; stoupl si s lahví přede mne a dával mi lekce. Nechápal mě, chtěl rozluštit záhadu mého bytí. Pomalu odzátkoval láhev a pak se na mne zkoumavě zadíval, jestli rozumím; přiznávám, že jsem ho vždy sledoval s divokou, překotnou pozorností; takového lidského žáka nenajde na celé zeměkouli žádný lidský učitel; když láhev odzátkoval, zvedl ji k ústům; já svým pohledem za ním až do chrátanu; přikyvuje spokojen se mnou a klade láhev ke rtům; já, u vytržení nad pozvolným poznáváním, se s kvičením drbu křížem krážem, jak se dá; on má radost, nasadí láhev a polkne; já, v nedočkavé a zoufalé snaze vyrovnat se mu, se v kleci zaneřádím, což je pro něj opět veliké zadostiučinění; a nyní se ze široka rozpřáhne lahví, a pozvednův ji vzletným obloukem, na jediný tah a v záklonu až přehnaně nabádavě mi do dna vypije. Já, zemřel přílišnou touhou, ho nemohu již dále sledovat a ochable visím na mřížích, zatímco on končí teoretickou výuku hladě si břicho a šklebě se.

Teprve nyní začíná praktické cvičení. Nejsem snad už příliš vyčerpan teorií? Baže, příliš vyčerpan. To je můj osud.

Přesto sahám, jak nejlépe dovedu, po podávané láhvi; rozechvěle ji odzátkuji; se zdarem se dostavují i nové síly; zvedám láhev, od originálu již sotva k rozeznání; nasazuji ji a - a s odporem ji odhazuji, ačkoliv je prázdná a naplňuje ji už jen ten pach, s odporem ji odhazuji na zem. K zármutku svého učitele, k svému vlastnímu největšímu zármutku; ani jeho, ani sebe neusmívám tím, že si po odhození láhve neopomenu znamenitě pohladit břicho a zašklebit se přitom.

Až příliš často probíhalo vyučování takto. A ke cti mého učitele: nehněval se na mne; leckdy mi ovšem přiložil hořící dýmku ke kožichu, až někde, kam těžko dosáhnou, začal doutnat, ale pak to zase sám uhasil svou obrovitou dobrou rukou; nehněval se na mne, chápal, že oba bojujeme na téže straně proti opičí přirozenosti a mně že připadl těžší úděl.

Jaké pak ovšem vítězství pro něho i pro mne, když jsem jednou večer před velkým kruhem diváků - snad byla nějaká slavnost, hrál gramofon, nějaký důstojník se procházel mezi lidmi - když jsem ten večer, právě nepozorován, popadl láhev s kořalkou, kterou mi nedopatřením nechali stát před klecí, za vzrůstající pozornosti společnosti ji odzátkoval jak správný žák, nasadil k ústům a bez váhání, bez ošklibání, jako piják z povolání, s očima vyvalenými, s poskakujícím ohryzkem, jsem ji na mou pravdu vyprázdnil; ne už jako zoufalec, nýbrž jako umělec jsem láhev odhodil; opomenul jsem si sice pohladit břicho, zato však jsem vykřikl "Haló!", protože jsem nemohl jinak, protože mě to nutkalo, protože mé smysly byly opojeny, vyrazil jsem ze sebe zkrátka a dobře lidský hlas a s tímto pokřikem jsme skočil mezi lidi a jejich ozvěnu: "Slyšte, on mluví!" jsem pocítil jako polibek na celém svém potem zbroceném těle.

Opakuji: nelákalo mě napodobovat lidi; napodoboval jsem, neboť jsem hledal východisko, z žádného jiného důvodu. Rovněž ono vítězství znamenalo málo. Hlas mi hned zase selhal; teprve po měsících se opět dostavil; odpor k láhvi s kořalkou dokonce ještě vzrostl. Avšak směr mi byl ovšem jednou provždy dán.

Když mě v Hamburku předali prvnímu cvičiteli, brzy jsem poznal, že jsou přede mnou dvě možnosti: zoologická zahrada nebo varieté. Neváhal jsem. Řekl jsem si: napni všechny síly, aby ses dostal do varieté; to je východisko; zoologická zahrada je nová klec; dostaneš-li se tam, jsi ztracen.

A já se, pánové, učil. Ach, když nelze jinak, pak se pustíte do učení; pustíte se do učení, chcete-li najít východisko; pustíte se do učení beze všech ohledů. S bičem nad sebou bdíte; při sebemenším odporu sami sebe prozradíte. Opičí přirozenost se ve mně zmítala a zuřivě se drala ven a pryč, takže můj první učitel se z toho málem poopičil, musel zanechat vyučování a byl dopraven do sanatoria. Naštěstí se zase brzy dostal ven.

Já jsem však spotřeboval mnoho učitelů, ba dokonce někdy několik učitelů zároveň. Když jsem si už byl jistější svými schopnostmi, když veřejnost sledovala mé pokroky a budoucnost se mi začínala jasněji rýsovat, bral jsem si učitele sám, usadil jsem je do pěti místností za sebou a učil jsem se u všech najednou tak, že jsem ustavičně skákal z jedné místnosti do druhé.

Jaké to byly pokroky! Jak pronikaly paprsky vědění ze všech stran do procitajícího mozku! Nepopírám: blažilo mě to. Ale také přiznávám: nepřeceňoval jsem to, již tehdy ne, a tím méně dnes. S úsilím, jež doposud nemá na zemi rovna, jsem získal průměrné vzdělání Evropana. To by snad samo o sobě vůbec nic neznamenal, znamená to však něco potud, že mi to pomohlo ven z klece a tak zjednálo toto zvláštní východisko, lidské východisko. Je jedno znamenité úsloví: vzít do zaječích; to jsem učinil já, vzal jsem do zaječích. Neměl jsem jiné cesty, za předpokladu, že svoboda se volit nedala.

Když přehlížím svůj vývoj a cíl, k němuž dosud dospěl, nestěžuji si, ani nejsem spokojen. S rukama v kapsách, láhev vína na stole, napůl ležím, napůl sedím v houpacím křesle a vyhlížím z okna. Přijde-li návštěva, přijmu ji, jak se sluší. Můj impresárió sedí v předpokoji, když zazvoním, přijde a vyslechne, co mu chci říci. Skoro každý večer je představení a mé úspěchy sotva už lze stupňovat. Když se pozdě v noci vrátím domů z banketů, z vědeckých shromáždění, z příjemných setkání, očekává mne malá polocvičená šimpanzka a s ní se po opičím způsobu dobře poměju. Ve dne ji nechci vidět; má totiž v očích šilenství zmateného cvičeného zvířete; to poznám jen já a nesnáším to. Celkem jsem nepochybně dosáhl toho, čeho jsem chtěl dosáhnout. Neříkejte, že to nestálo za tu námahu. Ostatně nezajímá mě, co lidé soudí, chci pouze rozmnožit vědomosti, podávám pouze zpravu. I vám, slovutní členové Akademie, jsem pouze podal zpravu.